

Definitieve Opgraving

Hoge Rokken 14 te Gendringen
gemeente Oude IJsselstreek

Opdrachtgever

Dhr. R. Striekwold
Rijsakkers 3
6923 PM Groessen

Projectleider
drs. I. Hesseling

Projectnummer

Synthegra Rapport S120284

Autorisatie
drs. J.W. Krist

Status:

Definitief

Paraaf

Datum

20-03-2014

COLOFON

Opdrachtgever : Dhr. R. Striekwold
Project : Hoge Rokken 14 te Gendringen
Projectnummer : S120284
Titel : Archeologische begeleiding (protocol opgraven Hoge Rokken 14 te Gendringen, gemeente Oude IJsselstreek
Datum : 20-03-2014
Projectleider : drs. I. Hesseling
Auteurs : drs. I. Hesseling, dr. T.A. Spitzers
Tekenaar : dhr. I. Hesseling
Autorisatie : drs. J.W. Krist
Druk : Synthebra bv, Doetinchem
ISSN : 1874-9771

Synthebra bv

Synthebra bv, Doetinchemseweg 61a, NL-7007 CB Doetinchem
Telefoon +31 (0)88 81 81 981, Fax +31 (0)88 81 81 989, Internet: www.synthebra.nl

© Synthebra bv, 2012

INHOUD

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	4
SAMENVATTING	5
1 INLEIDING	6
1.1 Ligging en huidige situatie plangebied	6
1.2 Onderzoekskader	7
1.3 Onderzoeksdoel en vraagstellingen	7
1.4 Onderzoeksmethodiek	9
2 VOORONDERZOEK	10
2.1 Inleiding	10
2.2 Gespecificeerde archeologische verwachting op basis van het bureauonderzoek	10
2.3 Resultaten van het inventariserend veldonderzoek d.m.v. boringen	10
3 RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK	11
3.1 Landschapsgenese en bodemopbouw	11
3.2 Analyse sporen en structuren	12
3.3 Vondstmateriaal	13
4 SYNTHESE	15
5 CONCLUSIES EN BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN	16
5.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen	16
LITERATUUR EN KAARTEN	20

Bijlagen:

Bijlage 1: Overzicht van relevante geologische en archeologische tijdvakken

Bijlage 2: Allesporenkaart

Bijlage 3: Profieltekeningen

Bijlage 4: Determinatielijst

Afbeelding voorblad: Overzicht plangebied

Administratieve gegevens

Toponiem	: Hoge Rokken 14 Plaats	:
Gemeente	: Gendringen	
Provincie	: Gelderland	
Projectnummer	: S120284	
Bevoegde overheid	: Gemeente Oude IJsselstreek, adviseur namens de gemeente dhr. M. Kocken (regionaal archeoloog)	
Opdrachtgever	: Dhr. R. Striekwold	
Uitvoerende instantie	: Synthegra bv	
Datum uitvoering veldwerk	: 23-02-2012	
Uitvoerders veldwerk	: Dr. T.A. Spitzers en drs. I. Hesseling	
Onderzoeksmelding (ARCHIS)	: 50.718	
Datum onderzoeksmelding	: 22-02-2012	
Onderzoeksnummer (ARCHIS)	: 48552	
Kaartblad	: 41C	
Periode	: Paleolithicum tot en met de nieuwe tijd	
Oppervlakte	: Circa 265 m ²	
Grondgebruik	: Grasland	
Geomorfologie	: Rivierduin	
Bodem	: Vorstvaaggrond	
Depot	: Documentatie en vondsten zullen worden aangeleverd aan het Provinciaal Depot van Gelderland te Nijmegen	

De onderzoekslocatie wordt omsloten door de volgende vier coördinaten:

noordwest	X: 159.863	Y: 396.705
noordoost	X: 159.961	Y: 396.708
zuidoost	X: 159.929	Y: 396.621
zuidwest	X: 159.875	Y: 396.627

Samenvatting

De aanleiding voor het hier gerapporteerde onderzoek is de bouw van een dubbele woning met garage. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van dhr. R. Striekwold. Bij het vooronderzoek is vastgesteld dat vrijwel overal een intact bodemprofiel aanwezig is en daarom resten vanaf het paleolithicum tot de nieuwe tijd binnen het plangebied kunnen worden verwacht.

Doelstelling

Het doel van opgraven is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden.¹

Gevolgde onderzoeksmethode

De archeologische begeleiding (protocol opgraven) aan Hoge Rokken 14 te Gendringen is op 23 februari 2012 uitgevoerd. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de uitgangspunten en randvoorwaarden zoals vastgelegd in het Programma van Eisen (PvE) dat is opgesteld door ir. E.M. ten Broeke.² Tijdens het veldonderzoek is er geen reden geweest om van de hierin beschreven onderzoeksmethodiek af te wijken. Er is één werkput gegraven waarin één vlak is aangelegd en gedocumenteerd. Aan de noord-, oost en westzijde zijn profielkolommen gedocumenteerd.

Resultaten

Tijdens de archeologische begeleiding is gebleken dat zich binnen het onderzoeksgebied sporen van mogelijke bewoning uit de laat Romeinse of Merovingische periode bevinden. Er is 279 m² archeologisch onderzocht. Er zijn twee kuilen en een tiental paalsporen aangetroffen. De paalsporen lijken geen structuur te vormen. De sporen strekken zich uit tot buiten de werkput.

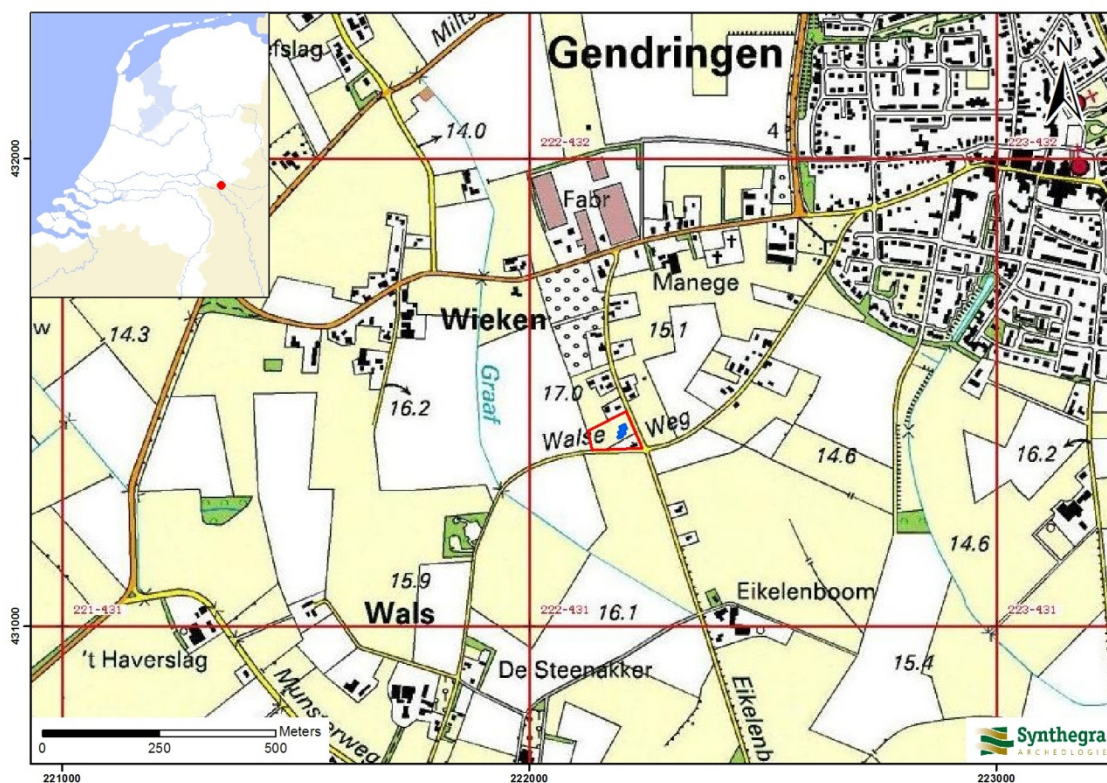
¹ SIKB 2010.

² Ten Broeke 2010.

1 Inleiding

1.1 Ligging en huidige situatie plangebied

Het plangebied is circa 6.400 m² groot en ligt aan Hoge Rokken 14 in Gendringen (afbeelding 1.1). Het terrein wordt in het oosten begrensd door de Hoge Rokken en in het zuiden door de Walseweg. Het plangebied is in gebruik als grasland. Het maaiveld varieert van circa 15,70 m +NAP (Normaal Amsterdams Peil) in het westen tot 16,35 m +NAP in het oosten.³

Afbeelding 1.1: Het plangebied met het rode kader aangegeven op de Topografische Kaart van Nederland 1:25.000⁴; daarbinnen in blauw de onderzochte bouwputten

³ Maaiveldhoogte gemeten tijdens het veldwerk in meters t.o.v. NAP.

⁴ ANWB 2007.

1.2 Onderzoekskader

Synthegra heeft in opdracht van dhr. Striekwold een archeologische begeleiding (protocol opgraven) uitgevoerd op een terrein aan Hoge Rokken 14 in Gendringen (afbeelding 1.1). De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen bouw van een dubbele woning met garage. De diepte van de toekomstige bodemverstoring zal circa 1 m beneden maaiveld bedragen, waardoor de bodem tot in het archeologische niveau zal worden verstoord, dat in dit gebied vanaf 30 cm beneden maaiveld verwacht kan worden.

Door de graafwerkzaamheden die zullen gaan plaatsvinden, kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden verloren gaan. Daarom is vanwege de regelgeving van de overheid voorafgaand aan de graafwerkzaamheden archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.2.⁵ Het veldwerk is uitgevoerd op 23 februari 2012.

De uitgangspunten en randvoorwaarden voor dit onderzoek zijn vastgelegd in het Programma van Eisen (PvE) dat is opgesteld door ir. E.M. ten Broeke.⁶ Dit PvE is namens de gemeente Oude IJsselstreek getoetst en goedgekeurd door drs. M. Kocken.

De bevoegde overheid, de gemeente Oude IJsselstreek, zal de resultaten van het onderzoek toetsen en een selectiebesluit nemen.

1.3 Onderzoekdoel en vraagstellingen

Doel van de Archeologische Begeleiding (protocol opgraven) is een inventarisatie, karakterisering en documentatie van aan- en afwezigheid van archeologische waarden in een door een niet-archeologische bodemverstoring te verstoren gebied.⁷

De volgende onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen zullen indien mogelijk worden beantwoord:

1. Zijn er archeologische resten in de bodem aanwezig?,
2. Zo ja, wat is de aard, omvang, ouderdom, herkomst, kwaliteit en locatie van de archeologische resten (horizontaal en verticaal)?,
3. Heeft het een relatie met uit de omgeving bekende archeologische of historische locaties en welke is dat?
4. Welke gegevens over de aangetroffen vindplaatsen kunnen de archeologische kennis van de regio aanscherpen?
5. Wat is het belang van de vindplaats voor de lokale, regionale en nationale geschiedschrijving.
6. Is sprake van (een) behoudenswaardige vindplaats(en)?
7. Wat kunnen de uitkomsten van het onderzoek zeggen over vergelijkbare terreinen in de omgeving?
8. Is vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?
9. Op welke manier dient bij eventuele graafwerkzaamheden met archeologische resten te worden omgegaan?
10. Indien er geen archeologische resten worden aangetroffen, wat is de reden voor de afwezigheid

---

⁵ SIKB 2010.

⁶ Ten Broeke 2010.

⁷ Idem

van archeologisch resten?

11. In welke mate is het plangebied verstoord?

Specifieke onderzoeksvragen

Periode en sites

Dit aspect van het onderzoek richt zich op de aard, ouderdom, omvang en andere archeologische kenmerken van de vindplaatsen. Hieruit zijn de volgende vragen afgeleid:

12. Welke en hoeveel vindplaatsen zijn in het onderzoeksgebied te herkennen?

13. Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:

- de ligging (inclusief diepteligging)
- de geologische en/of bodemkundige eenheid
- de omvang (inclusief verticale dimensies)
- het type en de functie van de sites of off-site-patronen
- de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)
- Wat is, indien aanwezig, de ouderdom van de cultuurlaag?
- de vondst- en spoordichtheid
- de stratigrafie voorzover aanwezig
- de ouderdom, periodisering, typechronologische classificatie

Landschap en bodem

Dit aspect van het onderzoek omvat de bestudering van de landschappelijke context van de vindplaatsen in historisch perspectief. Dit leidt tot de volgende vragen:

1. Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de vindplaatsen (geologie, bodemkunde en geomorfologie)? Zijn er aanwijzingen voor stratigrafische hiaten, d.w.z. erosie of nondepositie, in de geologische profielopbouw ter plekke van de vindplaatsen?
2. Wat is de paleo-ecologische context van het onderzoeksgebied? Liggen in de omgeving locaties die voor pollenanalyse bemonsterd kunnen worden?
3. In hoeverre zijn de aangetroffen bodemlagen geschikt voor een palynologische reconstructie van de vegetatie- en gebruiksgeschiedenis van het terrein?

1.4 Onderzoeksmethodiek

In totaal is 279 m² onderzocht. In de werkput is conform het PvE één vlak gedocumenteerd op een diepte tussen 15,00 m +NAP en 15,40 m +NAP, in de top van C-horizont. Aan de noord-, oost en westzijde zijn profielkolommen aangelegd.

De vlakaanleg heeft laagsgewijs plaatsgevonden tot op het niveau waarop de grondsporen zichtbaar werden en het archeologisch vlak te interpreteren was. Per haal van de graafmachine is met behulp van de metaaldetector door een metaaldetectorspecialist het blootgelegde vlak afgezocht. Metaalvondsten zijn driedimensionaal ingemeten. Behalve het vlak is ook de stort met behulp van de metaaldetector onderzocht. Na iedere haal van de graafmachine is het vlak op vondsten en grondsporen gecontroleerd.

De aangetroffen sporen zijn gecoupeerd en afgewerkt. De vulling van drie sporen is bemonsterd ten behoeve van eventueel dateringsonderzoek of archeobotanisch onderzoek. De vondsten zijn per spoor, per laag en per segment verzameld. Alle relevante profielen zijn gedocumenteerd en beschreven door een fysisch geograaf. Het vlak en de profielen zijn lithologisch beschreven conform de NEN 5104⁸ en bodemkundig⁹ geïnterpreteerd.

Het vlak is digitaal ingemeten in het Rijksdriehoekstelsel en gefotografeerd. De profielen en de coupes zijn op schaal 1:20 getekend. Bijzondere sporen en de coupes zijn op schaal 1:20 getekend en apart gefotografeerd. Alle foto's van het vlak, sporen, coupes en profielen zijn voorzien van een noordpijl, een schaalstok en een fotobordje c.q. fotoformulier met het onderzoeksmeldingsnummer en objectgegevens. De hoogte van het vlak is gemeten in raaien met een tussenafstand van 5 m, evenals de maaiveldhoogtes.

---

⁸ Nederlands Normalisatie-instituut 1989.

⁹ De Bakker en Schelling 1989.

2 Vooronderzoek

2.1 Inleiding

In een eerder stadium is voor het plangebied een bureau- en verkennend booronderzoek uitgevoerd.¹⁰ De resultaten worden hieronder beknopt weergegeven.

2.2 Gespecificeerde archeologische verwachting op basis van het bureauonderzoek

Op basis van bovenstaand bureauonderzoek is voor het plangebied een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld. Op basis van de landschappelijke gegevens wordt verwacht dat het plangebied zich op een relatief hoog gelegen rivierduin bevindt, waar geen Holoceen overstromingsmateriaal op is afgezet. Vanaf het einde van het laat-paleolithicum (begin Holoceen) zal de rivierduin geschikt zijn geweest als (tijdelijke) nederzittingslocatie, welke behoed werd voor overstromingen. Vanaf het neolithicum was het plangebied geschikt voor permanente bewoning en vormde een uitvalsbasis voor de ontginning van de relatief hoog gelegen, vruchtbare landbouwgronden, evenals het houden van vee ter plaatse van de lager gelegen terreindelen rondom de rivierduin. Hierdoor kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden vanaf het einde van het laat-paleolithicum (na vorming van de rivierduin in de Jonge Dryas). De kans op het voorkomen van archeologische resten wordt voor het gehele plangebied hoog geacht. Eventueel aanwezige resten worden direct aan of onder het maaiveld verwacht. De vondstenlaag wordt verwacht in de eerste 30 cm beneden het maaiveld. Archeologische sporen (uitgezonderd diepe paalsporen en waterputten) worden binnen 50 cm beneden het maaiveld verwacht. Eventuele archeologische resten zullen hoofdzakelijk bestaan uit aardewerk- of vuursteenstrooiingen. Organische resten en bot zullen vanwege de diepe grondwaterspiegel, en daarmee relatief zure bodemomstandigheden, slecht zijn geconserveerd. Het zuidoostelijk deel van het plangebied is bebouwd is met een woonhuis en een garage en verder deels voorzien van terreinverhardingen. Tijdens de aanleg hiervan (graven bouwputten/aanleg funderingen) is het waarschijnlijk dat (een deel van) het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord is. Hierdoor mag verwacht worden dat eventueel aanwezige archeologische resten of sporen binnen de bebouwde terreindelen niet meer aanwezig zijn of in een verstoorde context voorkomen. Het overige deel van het plangebied is voor zover bekend alleen voor agrarische doeleinden in gebruik geweest. Hier mag verwacht worden dat de bodem, afgezien van de bouwvoor, minimaal verstoord is.

2.3 Resultaten van het inventariserend veldonderzoek d.m.v. boringen

Het verkennend inventariserend booronderzoek heeft aangetoond dat het plangebied inderdaad op een rivierduin ligt, waarin zich een grotendeels intacte vorstvaaggrond heeft gevormd. Alleen ter plaatse van de huidige bebouwing is de bodem tot een diepte van 120 cm –mv geroerd. In één boring (5) is een fragment van een 17e eeuwse pijpensteel aangetroffen. In het geroerde pakket in het zuidoosten is houtskool waargenomen. Geconcludeerd kan worden dat de hoge archeologische trefkans voor het grootste deel van de locatie blijft gelden. Alleen voor het bebouwde, zuidoostelijk deel van de locatie kan de verwachting naar beneden worden bijgesteld.

---

¹⁰ Ten Broeke en Hebinck 2010.

3 Resultaten van het onderzoek

3.1 Landschapsgenese en bodemopbouw

Landschappelijke interpretatie

Afb. 3.1. Bodemopbouw in profiel 1.1 in de noordoosthoek van de bouwput .

Het plangebied ligt op het zuidende van een rivierduin dat zich paraboolvormig naar het noorden uitstrekt ter weerszijden van de Hoge Rokken en een maximale hoogte van 1,5 m boven de zuidelijk gelegen laagte bereikt.¹¹ Het maaiveld binnen het plangebied daalt van het noordoosten naar het zuidwesten meer dan een halve meter (van 16,35 tot 15,70 m + NAP¹² In overeenstemming daarmee daalt binnen de ontgraven bouwput de vlakhoogte in de top van de C-horizont, van 15,50 m + NAP in de noordoosthoek naar 14,95 m + NAP in de zuidwesthoek. Ter documentatie van de bodemopbouw zijn twee profielkolommen gedocumenteerd: profiel 1.1 in de noordoosthoek en profiel 1.2 in de zuidwesthoek. De top van de C-horizont is op een diepte van 75 tot 80 cm onder het maaiveld aangetroffen en bestaat uit matig fijn, goed geselecteerd zand met afgeronde korrels. Dit kan geïnterpreteerd worden als rivierduinzand met een relatief fijne textuur. Het zand heeft aan de top een lichtbruine kleur, die naar onderen binnen enkele decimeters veranderd in bruingeel. Daarin is het restant van de C1-horizont van een vorstvaaggrond herkenbaar. Dit bodemtype heeft onder de bouwvoor tot 60 à 80 cm diepte een horizont waarin ijzerhuidjes op de zandkorrels het zand bruin kleuren. Vanwege de textuur en bodemvorm was de locatie een relatief gunstige vestigingsplaats voor akkerbouwers in de prehistorie tot en met de vroege middeleeuwen.

---

¹¹ Hebinck & ten Broeke 2010.

¹² Ingemeten tijdens het veldwerk.

Het antropogene dek, dat op deze natuurlijke ondergrond ligt, bestaat uit een 35 cm dikke, recent geroerde bouwvoor van donkergrijsbruin, humeus zand (laag 1), met daaronder een restant van een plaggendek van grijsbruin zand. Dit plaggendek bevat een homogeen, opgebracht deel met een dikte van 15 tot 30 cm (Aap-horizont; laag 2) en een 20 cm dikke, gevlekte overgangslaag waarin de opgebrachte grond door bioturbatie en ploegen vermengd is met het onderliggende, bruingele duinzand (AC-horizont, laag 3). Het opgebrachte deel (laag 2) bevat iets houtskoolsporen. Daarnaast is in de noordoosthoek in dit plaggendek een fragment bijna-steengoed aardewerk aangetroffen dat rond 1300 te dateren is (vondstnr. 1) en in de zuidwesthoek in profiel 1.2 een fragment van een steengoedkan uit de 16^e of 17^e eeuw. Beide fragmenten zijn vermoedelijk als mestaardewerk met van elders in de omgeving aangevoerde grond meegekomen. Daarmee lijkt de ontwikkeling van het esdek te dateren in de latere middeleeuwen en de nieuwe tijd.

Mate van verstoring (a.h.v. de profielen en vlakken)

De mate van verstoring is gering. Nergens binnen de bouwput is de bodem tot in het archeologisch niveau verstoord. Ook daarboven is het esdek onder de bouwvoor alleen zeer plaatselijk verstoord.

3.2 Analyse sporen en structuren

Tijdens het onderzoek is één vlak aangelegd op een diepte tussen 15,00 m +NAP en 15,50 m +NAP in de top van C-horizont. Tijdens het onderzoek zijn 19 spoornummers uitgedeeld, maar bij het couperen is gebleken dat zeven van deze sporen natuurlijk zijn. De sporen waren in het vlak redelijk tot slecht zichtbaar.

De sporen 6 en 8 betreffen mogelijke kuilen, waarvan de geelbruine, iets gevlekte vulling in het geelbruin gekleurde vlak alleen aan het gevlekte herkend is. Uit deze kuilen is geen vondstmateriaal afkomstig, waardoor een datering niet met zekerheid vast te stellen is. Evenmin zijn er aanwijzingen voor de functie van deze twee sporen.

De sporen 1 t/m 3, 9, 10, 13, 15 en 17 t/m 19 zijn grijsbruine paalsporen met een diepte variërend van circa 8 tot 56 cm. De meeste paalsporen zijn relatief ondiepe, kleine paalsporen (8 tot 26 cm diep) met verschillende vorm en vulling. Paalpunt spoor 15 was gevuld met verbrande leem vermengd met zand. Sporen 13, 1 en 2 waren dieper: resp. 50, 35 en 55 cm. Sporen 1 en 2 met een onderlinge afstand van 3 meter zouden deel uit kunnen maken van een structuur, die zich verder noordelijk buiten de werkput uitstrekt. Uit spoor 2 is een metalen riemhanger, aardewerk en verbrand bot afkomstig. Op basis van het aardewerk kan het spoor in de laat-Romeinse, eventueel Merovingische tijd geplaatst worden (3^e – 7^e eeuw). In zowel spoor 18 als spoor 9 is veel houtskool aangetroffen. Hiervan zijn monsters genomen die eventueel door een specialist onderzocht kunnen worden voor een datering.

Afb. 3.2: Overzicht middendeel werkput 1

3.3 Vondstmateriaal

Aardewerk

Bij het onderzoek zijn 14 fragmenten aardewerk aangetroffen. Een twaalfal aardewerkfragmenten vormt een complex dat als geheel te dateren lijkt in de laat-Romeinse tijd (3e-5e eeuw na Chr.), al is een datering in de aangrenzende Merovingische tijd (6e-7e eeuw) niet volledig uitgesloten. Het complex omvat één fragment gedraaid aardewerk en 11 fragmenten handgevormd aardewerk. Het gedraaide fragment (V7 uit S2) is afkomstig van zogenaamde Mayener waar uit de laat-Romeinse tot Merovingische tijd (3e -7e eeuw). Het handgevormde aardewerk leent zich slecht voor een duidelijke datering door het kleine aantal fragmenten, die uit overwegend kleine, onversierde wandfragmenten bestaan. Ook al is het aantal te beperkt, de eigenschappen van aardewerk als geheel passen bij de datering van het gedraaide fragment. Het aardewerk is relatief hard gebakken, waardoor een datering in de vroege of midden ijzertijd onwaarschijnlijk is. Een relatief groot aandeel is gepolijst (drie fragmenten) of glad gemaakt (twee fragmenten), terwijl een kleiner deel (drie fragmenten) een geruwd of besmeten buitenoppervlak vertoont. Ook de binnenzijde is glad gemaakt of zorgvuldig afgewerkt. Dit wijst op een datering in de Romeinse tijd of de daaropvolgende periode, waarin over het algemeen veel zorg werd besteed aan de afwerking van het oppervlak aan de binnenzijde.¹³

Uit het esdek boven de sporen is een fragment bijna-steengoed uit ca. 1300 n. Chr. aangetroffen en een fragment van een steengoedkan uit de 16^e-17^e eeuw. Beide kunnen als mest-aardewerk worden beschouwd, dat met de plaggenmest van elders is aangevoerd.

Bouwmateriaal

In S15 is een zeer klein fragmentje verbrande leem aangetroffen, dat als bouwmateriaal beschouwd wordt.

---

¹³ Hermesen 2005.

Metaalvondsten

Bij het afwerken van S2 is een metaalobject aangetroffen op circa 15,42 m +NAP (vnr. 7). Het object is in zes fragmenten aangetroffen. Als de fragmenten aan elkaar gelegd worden, leveren zij een ronde ring op die scharnierend om een lange U is aangebracht. Deze kon op zijn beurt weer door middel van een klinknagel aan een riem bevestigd worden. Alles bij elkaar vormt dit een riemhanger. Dergelijke riemhangers komen voor zowel in de Romeinse tijd als in de vroege en volle middeleeuwen.¹⁴

Afb. 3.3: S2 waarin de riemhanger is aangetroffen

Aangezien de riemhanger samen met aardewerk uit de laat-Romeinse tot Merovingische tijd is aangetroffen, zal deze eveneens uit deze tijd dateren.

Botmateriaal

Bij het onderzoek zijn twee botfragmenten aangetroffen. De fragmenten zijn wit verkalkt en mogelijk bewaard gebleven doordat zij verbrand zijn. Één van beide fragmenten maakt deel uit van een scheenbeen (tibia) van een rund; het andere stamt van een groot of middelgroot zoogdier.

---

¹⁴ Schriftelijke mededeling van metaalspecialist M. Hendriksen

4 Synthese

Het onderzoeksgebied is gelegen op een rivierduin. Uit de hoogtemetingen van het maaiveld is gebleken dat het terrein van uit het zuidwesten (circa 15,70 m +NAP) oploopt naar het noordoosten (circa 16,35 m +NAP) en vanuit het zuiden (circa 15,80 m +NAP) naar het noorden (circa 16,20 m +NAP). Hetzelfde verschijnsel is zichtbaar bij de top van de C-horizont. Tijdens het onderzoek zijn sporen aangetroffen uit de laat-Romeinse of Merovingische periode. Het onderzoeksgebied is te klein om concrete uitspraken te kunnen doen over de aard van de aangetroffen resten, maar waarschijnlijk gaat het om sporen van een bewoonde nederzetting. Hoewel er diverse paalsporen zijn aangetroffen, zijn hieruit geen structuren te herleiden. De meest veelbelovende aanwijzingen voor nederzettingsresten en structuren zijn aangetroffen in het noorden van de onderzochte ontsluiting.

Hoewel van elders in de regio vondsten uit de late Romeinse en merovingische tijd bekend zijn, zijn uit Gendringen geen vondsten uit deze perioden bekend. Op basis van vondstmateriaal in de historische kern van Gendringen is geconcludeerd dat zich vanaf de 9^e-10^e eeuw hier een nederzetting heeft ontwikkeld. De dichtstbijzijnde archeologische vondst, op hetzelfde rivierduin 150 meter van de onderzoekslocatie betreft een archeologisch monument met een urnenveld uit de late bronstijd of vroege ijzertijd. Daarvan zijn bij het onderhavige onderzoek geen sporen gevonden. Het archeologische onderzoek aan Hoge Rokken 14 toont aan dat het rivierduin in de late Romeinse of Merovingische periode door mensen in gebruik was en vult daarmee een lacune in de bewoningsgeschiedenis van Gendringen aan.

Het vondstmateriaal uit het esdek dateert uit de late middeleeuwen/vroege nieuwe tijd. Vanaf deze periode heeft men door middel van plaggenbemesting het gebied geschikt willen maken voor agrarische activiteiten.

5 Conclusies en beantwoording van de onderzoeksvragen

5.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen zullen indien mogelijk worden beantwoord:¹⁵

1. Zijn er archeologische resten in de bodem aanwezig?
Tijdens het veldonderzoek zijn diverse paalsporen en twee kuilen aangetroffen. Uit de sporen zijn geen structuren te herleiden. Spoor 1 en 2 in de uiterste noordoosthoek van de bouwput zouden deel uit kunnen maken van een structuur die zich ten noorden van de bouwput uitstrekt.
2. Zo ja, wat is de aard, omvang, ouderdom, herkomst, kwaliteit en locatie van de archeologische resten (horizontaal en verticaal)?
Op circa 80 cm beneden maaiveld is de top van de C-horizont aangetroffen met daarin de sporen. Op basis van het vondstmateriaal wordt de site in de laat Romeinse of Merovingische periode geplaatst. Omdat het om een klein onderzoeksgebied gaat is de omvang en begrenzing van de archeologische sporen in de beperkte ontsluiting niet vast te stellen. De spreiding van vondstmateriaal en sporen doen vermoeden dat de kern van de site met structuren direct ten noorden van de onderzochte ontsluiting te zoeken is, hoger op het rivierduin. Binnen de onderzochte ontsluiting zijn geen recente verstoringen aangetroffen en de sporen zijn goed bewaard gebleven, hoewel de herkenbaarheid varieert. De conservering van vondstmateriaal is zeer matig, maar lijkt iets beter dan op doorsnee dekzandlocaties. Metaal is, hoewel in slechte conditie, minstens 1400 jaar bewaard gebleven. Ook botmateriaal is bewaard gebleven, hoewel in matige conditie en mogelijk omdat het verbrand was. Mogelijk gaat het om een erf of een nederzetting. Uit de aangetroffen sporen zijn echter geen structuren te herleiden.
3. Heeft het een relatie met uit de omgeving bekende archeologische of historische locaties en welke is dat?
4. Welke gegevens over de aangetroffen vindplaatsen kunnen de archeologische kennis van de regio aanscherpen?
5. Wat is het belang van de vindplaats voor de lokale, regionale en nationale geschiedschrijving.
De aangetroffen site is niet in verband te brengen met het 150 meter noordelijk op het midden van het rivierduin gelegen urnenveld uit de late bronstijd of vroege ijzertijd (ARCHIS monumentnr. 3757). Op basis van vondstmateriaal in de historische kern van Gendringen is geconcludeerd dat zich hier vanaf de 9^e-10^e eeuw een nederzetting heeft ontwikkeld. Deze ligt niet op het rivierduin waar de aangetroffen site op ligt. Door de ruime datering van de site kan hier evenmin gesproken worden van een (continuïteits-)relatie. Op diverse andere plaatsen is een discontinuïteit van plaats vastgesteld tussen de 7^e en de 9^e eeuw (onder meer in Deventer, Ede en Oegstgeest). Een nadere datering van de site kan duidelijk maken of in Gendringen sprake is van een soortgelijke ontwikkeling. Daartoe is nader onderzoek aan te bevelen van het omringende gebied, met name aan de noordzijde van de onderzochte ontsluiting. Archeologische resten uit zowel de laat-Romeinse als de merovingische periode lijken nog niet eerder in de nabije omgeving te zijn aangetroffen, maar wel ruim vertegenwoordigd in de regio Liemers. De ontdekte site vult daarmee een hiaat in de bewoningsgeschiedenis van de directe omgeving van Gendringen, maar lijkt geenszins uniek in de regio. De beperkte ontsluiting heeft onvoldoende gegevens opgeleverd over de aard en datering van

---

¹⁵ Ten Broeke 2010.

de nederzetting om de verdere betekenis daarvan voor de regionale en nationale geschiedschrijving te kunnen bepalen. Zowel wanneer het een laat-Romeinse nederzetting betreft, als wanneer het een merovingische nederzetting betreft, kan door toekomstig onderzoek een completer beeld ontstaan van de regionale ontwikkelingen

6. Is sprake van (een) behoudenswaardige vindplaats(en)?
De gaafheid van de sporen is hoog, de conserveringsomstandigheden gemiddeld. De potentiële informatiewaarde van de site is hoog. De vindplaats is dan ook behoudenswaardig.
7. Wat kunnen de uitkomsten van het onderzoek zeggen over vergelijkbare terreinen in de omgeving?
De rivierduin waarop het onderzoeksgebied is gelegen vormde een aantrekkelijke locatie voor bewoning en aanverwante activiteiten. Het onderzoek geeft aanleiding voor een hoge verwachting voor sporen op de rest van het rivierduin en op andere vergelijkbare rivierduinen in de omgeving. sporen uit het verleden aanwezig kunnen zijn.
8. Is vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?
Indien binnen het plangebied meer graafwerkzaamheden uitgevoerd gaan worden die het archeologisch niveau verstoren, wordt aanbevolen archeologisch onderzoek uit te voeren. Dit kan in de vorm van een archeologische begeleiding, indien beperkte ontgravingen plaatsvinden. Bij ontgravingen over grotere oppervlakten is een opgraving aan te bevelen.
9. Op welke manier dient bij eventuele graafwerkzaamheden met archeologische resten te worden omgegaan?
Archeologische resten dienen te worden gedocumenteerd en vondstmateriaal geborgen.
10. Indien er geen archeologische resten worden aangetroffen, wat is de reden voor de afwezigheid van archeologisch resten?
Deze vraag is niet van toepassing.
11. In welke mate is het plangebied verstoord?
Tijdens het veldwerk zijn er binnen het onderzoeksgebied geen verstoringen aangetroffen.

Specifieke onderzoeksvragen

Periode en sites

Dit aspect van het onderzoek richt zich op de aard, ouderdom, omvang en andere archeologische kenmerken van de vindplaatsen. Hieruit zijn de volgende vragen afgeleid:

1. Welke en hoeveel vindplaatsen zijn in het onderzoeksgebied te herkennen?
Tijdens het onderzoek is waarschijnlijk één vindplaats aangetroffen uit de laat Romeinse of Merovingische periode.
2. Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:
  - de ligging (inclusief diepteligging)
Het onderzoeksgebied bevindt zich op de zuidelijke punt van een rivierduin. De archeologische resten zijn op een diepte tussen de 80 en 100 cm beneden maaiveld aangetroffen.
  - de geologische en/of bodemkundige eenheid
De top van de C-horizont is op een diepte van 75 tot 80 cm onder het maaiveld aangetroffen en bestaat uit matig fijn, goed geselecteerd zand met afgeronde korrels. Dit kan geïnterpreteerd worden als rivierduinzand met een relatief fijne textuur. Het zand heeft aan de top een lichtbruine kleur, die naar onderen binnen enkele decimeters veranderd in bruineel. Daarin is het restant van de C1-horizont van een vorstvaaggrond herkenbaar.

Het antropogene dek, dat op deze natuurlijke ondergrond ligt, bestaat uit een 35 cm dikke, recent geroerde bouwvoor van donkergrijsbruin, humeus zand (laag 1), met daaronder een restant van een plaggendeek van grijsbruin zand. Dit plaggendeek bevat een homogeen, opgebracht deel met een dikte van 15 tot 30 cm (Aap-horizont) en een 20 cm dikke, gevlekte overgangslaag waarin de opgebrachte grond door bioturbatie en ploegen vermengd is met het onderliggende, bruingele duinzand (AC-horizont). Het opgebrachte deel bevat iets houtskoolsporen.

- de omvang (inclusief verticale dimensies)
Doordat slechts 279 m² is opgegraven en de sporen zich uitstrekken buiten het onderzochte gebied is over de omvang van de vindplaats geen uitspraak te doen. De verwachting is dat de vindplaats zich voornamelijk ten noorden van de onderzochte ontsluiting uitstrekt en de bouwput zich in de randzone van de nederzetting bevindt.
- het type en de functie van de sites of off-site-patronen
Ook hier vormt de geringe omvang van de onderzochte ontsluiting een beperking. Vermoedelijk gaat het om bewoningssporen, een erf of mogelijk sporen die bij een nederzetting behoren.
- de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)
Er zijn diverse paalsporen en twee kuilen aangetroffen. Het vondstmateriaal bestaat uit aardewerk, vermoedelijk verbrand, dierlijk bot en een metalen riemhanger.
- Wat is, indien aanwezig, de ouderdom van de cultuurlaag?
Deze vraag is niet van toepassing.
- de vondst- en spoordichtheid
Tijdens het onderzoek zijn 12 sporen aangetroffen en 15 vondstnummers uitgedeeld. De dichtheid is gemiddeld.
- de stratigrafie voorzover aanwezig
Zie antwoord bij geologische en/of bodemkundige eenheid.
- de ouderdom, periodisering, typechronologische classificatie
Zie antwoord vraag 1 bij periodes en sites.

Landschap en bodem

Dit aspect van het onderzoek omvat de bestudering van de landschappelijke context van de vindplaatsen in historisch perspectief. Dit leidt tot de volgende vragen:

1. Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de vindplaatsen (geologie, bodemkunde en geomorfologie)? Zijn er aanwijzingen voor stratigrafische hiaten, d.w.z. erosie of nondepositie, in de geologische profielopbouw ter plekke van de vindplaatsen?
Het plangebied is gelegen op een rivierduin, waarin zich een vorstvaaggrond heeft gevormd. De bodemopbouw binnen het onderzochte gebied is intact en er zijn geen stratigrafische hiaten aan te wijzen in de profielopbouw.
2. Wat is de paleo-ecologische context van het onderzoeksgebied? Liggen in de omgeving locaties die voor pollenanalyse bemonsterd kunnen worden?
Het plangebied is gelegen op een rivierduin en vormt een hogere, droge locatie. Hierin blijven organische resten slecht bewaard. Enkel als de resten zich onder de grondwaterstand bevinden, zoals in een waterput, dan kunnen deze resten bewaard zijn gebleven.

Project: Archeologische begeleiding (protocol opgraven Hoge Rokken 14 te Gendringen, gemeente Oude IJsselstreek

Projectnummer: S120284

---

3. In hoeverre zijn de aangetroffen bodemlagen geschikt voor een palynologische reconstructie van de vegetatie- en gebruiksgeschiedenis van het terrein?

Zie antwoord 2 bij landschap en bodem.

Literatuur en kaarten

Literatuur

Bakker, H. de en J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland, de hogere niveaus*. Staring Centrum, Wageningen.

Broeke, E.M. ten., 2010: *Programma van Eisen Archeologische Begeleiding (Protocol Opgraven) Hoge Rokken 14 te Gendringen, gemeente Oude IJsselstreek*. Econsultancy PvE nr. 10096010, Roermond.

Hebinck, K.A. & Broeke, E.M. ten, 2010: *Een verkennend archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Hoge Rokken te Gendringen, gemeente Oude IJsselstreek (Gld)*. ARC-Rapporten 2010-152, Geldermalsen.

Hermsen, I., 2005: *Bikkenrade. Aanvullend Archeologisch Onderzoek van een ijzerproducerende nederzetting uit de miden- en laat Romeinse tijd op de "Beter met Bos"-locatie Bikkenrade*. Archeologische Rapporten Zwolle, gemeente Zwolle.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989: *NEN 5104 Geotechniek - Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.

Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2*. SIKB, Gouda.

Kaarten

ANWB 2007: *Topografische Atlas van Gelderland, schaal 1:25.000*. Den Haag.

Internet (geraadpleegd juni 2012)

archis2.archis.nl

Bijlagen:

**Bijlage 1: Overzicht van relevante geologische en archeologische
tijdvakken**

Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom in jaren	Chronostratigrafie				MIS	Lithostratigrafie								
	Holoceen				1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)								
11.755	Kwartair	Laat	Laat	Weichselien (ijstijd)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye	Formatie van Boxtel					
12.745						Allerød (warm)								
13.675						Vroege Dryas (koud)								
14.025						Bølling (warm)								
15.700						Laat-Pleniglaciaal								
29.000		Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Midden-Pleniglaciaal	3										
50.000			Vroeg-Pleniglaciaal	4										
75.000			Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	5a										
		5b												
		5c												
	5d													
115.000	Pleistocene	Laat	Weichselien (ijstijd)	Midden-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	Eemien (warme periode)	5e	6	Eem Formatie						
130.000						Formatie van Drente								
370.000						Midden		Midden	Saalien (ijstijd)	Holsteinien (warme periode)	Elsterien (ijstijd)	Cromerien (warme periode)	Formatie van Urk	Formatie van Peelo
410.000														
475.000														
850.000	Vroeg	Vroeg	Pre-Cromerien				Formatie van Sterksel							
2.600.000														

Cal. jaren v/n Chr.	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden	
1950	0	Laat	Subatlanticum koeler vochtiger	Vb2	Loofbos eik en hazelaar overheersen haagbeuk veel cultuurplanten rogge, boekweit, korenbloem	Nieuwe tijd	
-1500	Vb1			Middeleeuwen			
-450	Va			Romeinse tijd			
0		Holoceen	Subboreaal koeler droger	IVb	Loofbos eik en hazelaar overheersen beuk > 1% invloed landbouw (granen)	IJzertijd	
-12	IVa			Bronstijd			
-800	815		Midden	Atlanticum warm vochtig	III	Loofbos eik, els en hazelaar overheersen in zuiden speelt linde een grote rol	Neolithicum
-2000	2650						
-3755	5000	Vroeg	Boreaal warmer	II	den overheerst hazelaar, eik, iep, linde, es	Mesolithicum	
-4900	7020						
-5300	8000						
-8800	9000	Laat-Pleistoceen	Preboreaal warmer	I	eerst berk en later den overheersend	Laat-Paleolithicum	
11.755	10.150						
12.745	10.800						
13.675	11.800						
14.025	12.000	Weichselien (ijstijd)	Late Dryas	LW III	parklandschap	Laat-Paleolithicum	
15.700	13.000						
		Weichselien (ijstijd)	Allerød	LW II	dennen- en berkenbossen	Laat-Paleolithicum	
		Weichselien (ijstijd)	Vroege Dryas	LW I	open parklandschap	Laat-Paleolithicum	
		Weichselien (ijstijd)	Bølling	LW I	open vegetatie met kruiden en berkenbomen	Laat-Paleolithicum	
-35.000		Laat-Pleistoceen	Midden- Weichselien (Pleniglaciaal)		perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra	Midden-Paleolithicum	
		Laat-Pleistoceen	Vroeg- Weichselien (Vroeg- Glaciaal)		perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap	Midden-Paleolithicum	
		Midden-Pleistoceen	Eemien (warme periode)		loofbos	Midden-Paleolithicum	
-300.000		Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)			Vroeg-Paleolithicum	

Chronostratigrafie voor Noordwest-Europa volgens Zagwijn (1974), Vandenbergh (1985) en De Mulder *et al.* (2003). Lithostratigrafie volgens De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Stuiver *et al.* (1998). Zuurstofisotoop calibratie (OxCal) versie 3.9 Bronk Ramsey (2003), toegepast op het Laat-Weichselien en het Holoceen. Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2000). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Bijlage 2: Allesporenkaart

Allesporenkaart

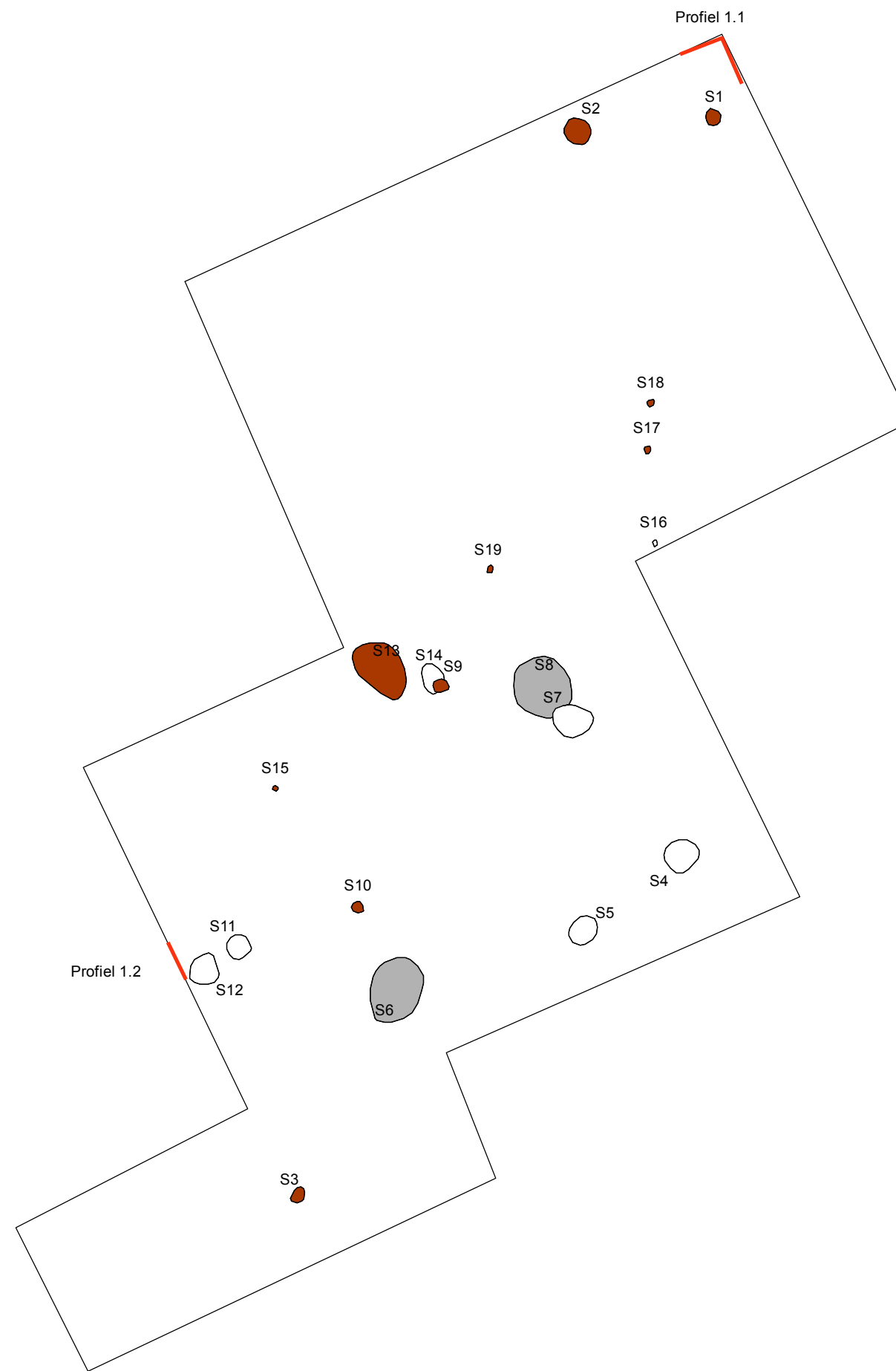
Hoge Rokken 14 te Gendringen

schaal: 1:125

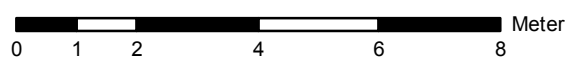
Legenda

- Profiel
- Natuurlijk
- Kuil
- Paalspoor

S120284 AB_1-6-2012_IH_1.0

431400

222200

Bijlage 3: Profieltekeningen

Profielen

Hoge Rokken 14 te Gendringen

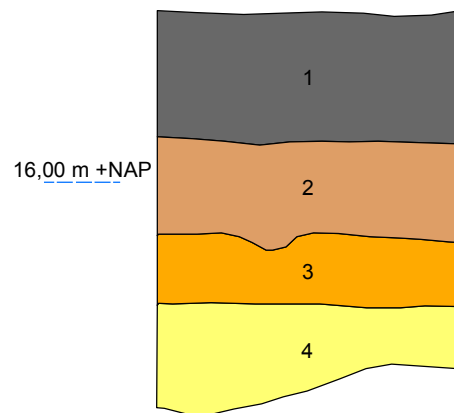
schaal: 1:20

Legenda

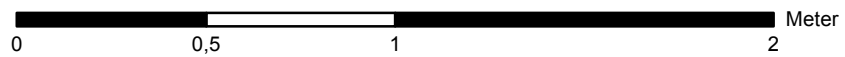
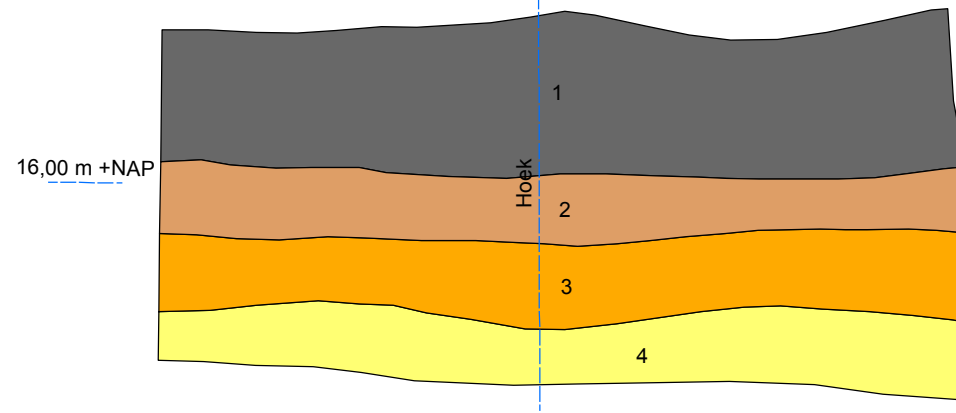
- AC-horizont
- Bouwvoor
- C-horizont
- Restant plaggendek (Aa-horizont)

S120284 AB_7-6-2012_IH_1.0

Profiel 1.2

Profiel 1.1

Bijlage 4: Determinatielijst

Vondstnummer	put	vlak	spoor	vak	vulling	profiel	laag	verzamelwijze	Inhoud (alles, bijv. MIX)	in materiaal	categorie	aantal	opmerkingen	fragment	type baksel	herkomst	afwerking	begin datering	eind datering
1	1	0-1					2	MAA	AW	KER	AW	1		wand	steengoed	Siegburg	cannelures	1250 n.Chr	1325 n.Chr
2	1	0-1	1				3?	MAA	SXX	SXX	STE	8							
3	1	1	2					SCHA	AW	KER	AW	1		wand	handgevormd		glad inw+uitw	1100 v.Chr	500 n.Chr
4	1	1					3	MAA	AW	XXX	bakeliet	1						1910 n.Chr	1965 n.Chr
5	1	1					2	MAA	AW	KER	AW	4		wand	handgevormd		glad uitw.	1100 v.Chr	1200 n.Chr
6	1	1	1001					MAA	MIX	KER	AW	1		wand	handgevormd				
7	1	1	2					COUPE	MIX	OXB	OXB	1	gr./middelgr.zoogdier						
7	1	1	2					COUPE	MIX	KER	AW	1		wand	handgevormd		gepolijst uitw.+inw	1100 v.Chr	600 n.Chr
7	1	1	2					COUPE	MIX	KER	AW	1		wand	handgevormd		gepolijst uitw.	1100 v.Chr	600 n.Chr
7	1	1	2					COUPE	MIX	KER	AW	2		wand	handgevormd		uitw.geruwd	1100 v.Chr	500 n.Chr
7	1	1	2					COUPE	MIX	KER	AW	1		wand	handgevormd			1100 v.Chr	800 n.Chr
7	1	1	2					COUPE	MIX	KER	AW	1		wand	Mayener waar	Eiffel	magering door oppervl.stekend	250 na.Chr	700 n.Chr
8	1	1	15					COUPE	MVL	MA		1							
9	1	1	11					SCHA	AW	KER	AW	1		wand	handgevormd		uitw.geruwd/besmeten	1100 v.Chr	400 n.Chr
10	1	1	15					COUPE	KER	KER	BKR		VL						
11	1	1	9	1				COUPE	MHK	MHK		1							
12	1	1	9	2				COUPE	AW	KER	aw	2		wand	handgevormd		1xuitw.gepolijst inw.geglad	1100 v.Chr	600 n.Chr
13	1	1	1					COUPE	OXB	OXB	ODB	2	rund	tibia					
14	1	1				1.2	2	SCHA	AW	KER	AW	1		hals	steengoed	Rijnland	uitw.geribbeld	1550 n.Chr	1700 n.Chr
14	1	1				1.2	2	SCHA	SLAK	SLAK		1							
15	1	1	18					COUPE	MHK	MHK		1							